

Milí žáci, dnes se společně podíváme do pracovny italského barokního mistra Alessandra Scarlattiho, který byl mimo jiné současníkem Arcangela Corelliho, ale také Françoise Couperina, Marina Maraise či Henryho Purcella.

Jste připraveni? Výborně, můžeme tedy opatrně zaklepat na dveře...

A nezapomeňte mi pak napsat, jak se vám na návštěvě líbilo. 😊 Můj email již znáte: jarmila.novotna@zusvpetrova.cz.

Alessandro Scarlatti (nar. 2. 5. 1660)

<https://www.youtube.com/watch?v=wjuFbUwXqzo>

Alessandro Scarlatti: Sedm árií se sólovou trubkou. Výběr: Árie č. 6 D dur ve formě menuetu alla francese pro soprán, trubku a basso continuo „Mio tesoro per te moro“.

„Alessandro Scarlatti je největší mistr skladatel v Itálii, to je na celém světě“ – o tom byl přesvědčen jeho žák Johann Adolf Hasse. A proslulý anglický hudební cestovatel Charles Burney dodal, že Hasseho mínění o Alessandru Scarlattim se naprosto shoduje s tím, co mu o něm řekl v Neapoli Niccoló Jommelli; že totiž jeho církevní skladby, i když jsou málo známé, jsou nejlepší, jaké kdy byly napsány. Alessandro Scarlatti se na přelomu 17. a 18. století stal nekorunovaným králem neapolské barokní hudby. Zásadně ovlivnil operní tvorbu a významně přispěl k vývoji oratoria a komorní kantáty.

Narodil se roku 1660 v Palermu na Sicílii. Jeho otcem byl tenorista Pietro Scarlata, matka Eleonora, za svobodna d'Amato, pocházela z muzikantské rodiny. Oba byli zapojeni do hudebního života Palerma. Narodilo se jim osm dětí, z nichž pět se stalo význačnými hudebníky. Vedle dvou dcer to byli hlavně tři synové – Alessandro, Francesco a Tommaso. Rodina si rozhodně nežila nad poměry, ba právě naopak. Významné podpory se jí dostávalo od příbuzného z matčiny strany. Když ten v roce 1670 zemřel a když o dva roky později zasáhl Palermo ničivý hladomor, rozhodli se odejít do Říma. Otec někdy v té době bohužel zemřel. Jeden z jeho přátel, sopránový kastrát a skladatel Marc'Antonio Sportonio, jim však nabídl pomoc a dvanáctiletému Alessandroví pravděpodobně našel učitele, pod jehož vedením brzy dokončil studia započatá již na Sicílii. Údajně byl také žákem Giacoma Carissimiho a zdá se, že měl i nějaké vazby na severní Itálii – jeho raná díla totiž prozrazují vliv Alessandra Stradelly a Giovanniho Legrenziho.

Společenský i umělecký vzestup Alessandra Scarlattiho byl velmi rychlý. Své příjmení pozměnil z původního Scarlata na formu totožnou se jménem vlivné římské rodiny a v jiné římské rodině – v muzikantské rodině Anzaloni – našel

dívku svého srdce. Oženil se s ní krátce před svými osmnáctými narozeninami a společně pak žili v paláci Gian Lorenza Berniniho. Ve službách tohoto významného barokního architekta a sochaře působil už od roku 1660 jistý Cosimo Scarlatti, snad Alessandrův příbuzný, a možná, že právě díky němu si Bernini Alessandra všiml. Přesně za devět měsíců po svatbě se Alessandrově a jeho ženě Antonii Marii Vittorii narodilo první dítě, syn Pietro; za kmotra mu šel Gian Lorenzův syn Filippo Bernini. To už byl Alessandro zaměstnán jako maestro di cappella v kostele San Giacomo degli Incurabili, známém rovněž jako kostel San Giacomo in Augusta, a to už se pomalu schylovalo k události, která znamenala začátek Scarlattioho kariéry nejvýznamnějšího operního skladatele té doby: šlo o premiéru krátké komické opery *Gli equivoci nel sembiante* (Zdánlivá nedorozumění) z pera ještě ani ne devatenáctiletého skladatele. Tato opera měla mimořádný ohlas. Hrála se nejen v Římě, ale i v dalších městech včetně Vídně, Neapole a Benátek a zajistila Scarlattimu místo kapelníka u bývalé švédské královny Kristiny, žijící tehdy ve „Věčném městě“. Scarlatti jí pak dedikoval své další opery, například hned v následujícím roce – 1680 se v Kristinině paláci uskutečnila premiéra opery, kterou nazval *L'onestà negli amori*, což bychom mohli přeložit jako *Upřímnost v lásce*. My si ji nyní připomeneme slavnou árií *Già il sole dal Gange*.

<https://www.youtube.com/watch?v=nI2vh22WyZQ>

Alessandro Scarlatti: *Già il sole dal Gange*, árie z opery *L'onestà negli amori*.

Na nedostatečnou vytíženost si Scarlatti rozhodně nemohl stěžovat, vždyť stále působil i jako kapelník chrámové hudby, jen časem vyměnil kostel San Giacomo degli Incurabili za kostel San Girolamo della Carità. A nouzi neměl ani o významné příznivce: komponoval oratoria pro vévodu z Paganicy, zhudebnil některé z básní kardinála Pamphiliho a byli tu i dva důležití neapolští šlechtici, vévoda z Maddaloni a markýz del Carpio, který se zanedlouho stal neapolským vicekrálem. A nejspíš to byl vévoda z Maddaloni, kdo na Scarlattioho naléhal, aby opustil Řím a odešel za lepšími příležitostmi do Neapole. Na rozdíl od Říma, kde papež Inocenc XI. uzavřel v roce 1676 divadla, mohly být v Neapoli jeho opery prováděny veřejně. To ale nebyl ten hlavní a jediný důvod: v Římě žily i Alessandrově dvě mladší sestry – Anna Maria a Melchiorra Brigida. Obě dívky se staly zpěvačkami a způsobily několik skandálů – právě kvůli nim totiž musel Alessandro opustit Řím a přesídlit do Neapole. Anna Maria byla mnoho let obviňována z toho, že svým skandálním životem v Římě přivedla Alessandra do nesnází. Poté, co se tajně provdala za kněze, byla Scarlattioho pověst u dvora velice špatná; dost možné ale je, že ve skutečnosti byla vinna druhá ze sester, Melchiorra. Na druhou stranu právě díky Melchiorřiným vlivným známostem získal Alessandro místo v Neapoli – roku 1684 byl jmenován kapelníkem tamějšího španělského vicekrále. V královském paláci a v divadle San Bartolomeo se pak uskutečnily premiéry několika desítek jeho oper. Prvním

houslistou orchestru, který Alessandro vedl, byl po několik let jeho bratr Francesco Scarlatti, a jako tenorista, zpěvák komických rolí v operách, působil ve všech neapolských divadlech i jeho třetí bratr – Tommaso Scarlatti. Více než polovina nových oper, které se tehdy v Neapoli hrály, byla právě z pera prvního dvorního kapelníka Alessandra Scarlattiho. Současně přijímal objednávky na operní i oratorní díla z Říma a od Ferdinanda Medicejského z Florencie; operou La Statira na libreto kardinála Pietra Ottoboniho se například v roce 1690 znovuotevíralo římské divadlo Teatro Tordinona. Stejnou pozornost však Scarlatti věnoval také žánru komorní kantáty. Principem koncertantního pojetí sólového hlasu v těchto skladbách ovlivnil i mladého Georga Friedricha Händela.

Politická nestabilita u neapolského dvora přiměla Scarlattiho k tomu, že se v roce 1702 začal poohlížet po novém působišti. Nejprve se vydal do Florencie, kde spoléhal na přízeň Ferdinanda Medicejského, ale zůstalo jen u několika zakázek na zkomponování oper. Po několika měsících přesídlil Scarlatti do Říma. Tam sice – díky přímluvě kardinála Ottoboniho – mohl působit v chrámu Santa Maria Maggiore, leč chyběla mu opera. Po většinu času, který v Římě strávil (a to bylo několik let), totiž platilo papežské nařízení týkající se zákazu veřejného provozování oper. Zato byla v Římě tzv. arkádská akademie, do níž byl Scarlatti – jako jeden z mála hudebníků – v roce 1706 přijat, spolu s Corellim a Pasquinim. Pravidelné „conversazioni“ římských uměleckých patronů, kardinálů Ottoboniho a Pamphiliho, jakož i prince Ruspoliho, obvykle svedly dohromady básníky a hudebníky s vysoce kultivovaným publikem v prostředí, které povzbuzovalo jemnost a experimentování. V roce 1707 cestoval Scarlatti se svými operami do Benátek, také navštívil svého syna Pietra v Urbinu a koncem následujícího roku přijal výzvu nového neapolského vicekrále, tentokrát zástupce rakouské vlády, a opět zaujal post kapelníka v Neapoli. Po dobu jeho nepřítomnosti ho zastupoval Francesco Mancini. V roce 1715 měla velký ohlas Scarlattiho opera seria Il Tigrane a o rok později mu papež Klement XI. udělil rytířský titul. I nadále udržoval Scarlatti kontakty s římskými divadly – Teatro Capranica uvedlo několik jeho nejkrásnějších a nejvýznamnějších pozdních oper, například Il Telemaco, Marco Attilio Regolo a La Griselda. Z postu kapelníka odešel v roce 1723 a dva roky nato v Neapoli zemřel. Bylo mu 65 let.

Před námi je nyní Scarlattiho komorní kantáta Hero a Leander, která formou několika recitativů a árií líčí drama dvou mýtických milenců. Hero, kněžka Afroditina kultu, miluje Leandra, jenž k ní každý večer přelouvá Hellespont. Tentokrát ale Hero cítí neklid a strach o svého milovaného. Přicházející prudká bouře zhasí lampu, kterou mu ukazovala cestu – a ráno vyplaví moře jen Leandrovo bezvládné tělo. Zoufalá Hero se vrhá do rozbouřeného moře. Kantátu Hero a Leander přednese francouzský kontratenorista Alain Aubin za doprovodu

komorního souboru.

Alessandro Scarlatti: Ero e Leandro. Kantáta pro kontratenor a basso continuo.

https://www.youtube.com/watch?v=IX2dbYx_2RE&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=21

https://www.youtube.com/watch?v=5_mJJ2Wki5s&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=22

https://www.youtube.com/watch?v=0mDoPGIVppg&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=23

https://www.youtube.com/watch?v=uBAPm9Z6d8I&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=24

https://www.youtube.com/watch?v=fsBIJHvYh3A&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=25

https://www.youtube.com/watch?v=uQ51Z5qYh8Y&list=OLAK5uy_m8wJdPsiDiqXntcGOzv9GcIoknHoJJI0&index=26

Alessandro Scarlatti je často považován za zakladatele nové školy, tzv. neapolské opery. Každopádně se víc než kterýkoliv jiný skladatel zasloužil o to, že se z Neapole stalo na počátku 18. století středisko operního života. Měl deset dětí. Dcery byly nadané zpěvačky, ale po zkušenostech se svými sestrami si Scarlatti nepřál, aby vystupovaly veřejně, pouze v soukromých kruzích. Zato synové Pietro Filippo a Domenico se hudbě věnovali velmi intenzivně. Pietro Filippo působil jako maestro di cappella v katedrále v Urbinu a později byl jmenován varhaníkem královské kaple v Neapoli. I on komponoval, právě tak jako Domenico, který je dnes z celé rodiny nejznámější díky svým proslulým cembalovým sonátám. Rané období jeho tvorby však poznamenala snaha vyrovnat se otcovým úspěchům na operním poli.

Nemůžeme opustit pracovnu Alessandra Scarlattiho, aniž bychom nahlédli do jeho tvorby instrumentální. Tyto skladby ukazují zkušeného operního skladatele s bohatou melodickou invencí i schopností psát pro orchestr originálně, nápaditě, s využitím nejrůznějších nástrojových barev. Poslechněme si v pořadí třetí concerto grosso F dur. Jeho pět krátkých částí, to je hudba plná zajímavých zvukových kontrastů. Pomalé věty jsou vznešené a zpěvné, třetí část, to je umně komponovaná fuga a závěrečná část, to je temperamentní neapolská tarantella. Hrají – příhodně! – sólisté Scarlattiho orchestru z Neapole, provedení řídí Ettore Gracis.

Alessandro Scarlatti: Concerto grosso č. 3 F dur.

Allegro – Largo – Allegro ma non troppo – Largo – Allegro

https://www.youtube.com/watch?v=GGLG11H1EwE&list=OLAK5uy_1K7OI17nidh4hgWFWdwkx98K50Ie7f7rA&index=17

https://www.youtube.com/watch?v=V2pKDUr2NW8&list=OLAK5uy_1K7OI17nidh4hgWFWdwkx98K50Ie7f7rA&index=18

https://www.youtube.com/watch?v=95dZUMfCDuM&list=OLAK5uy_1K7OI17nidh4hgWFWdwkx98K50Ie7f7rA&index=19

https://www.youtube.com/watch?v=bRJ4S91mZ6Y&list=OLAK5uy_1K7OI17nidh4hgWFWdwkx98K50Ie7f7rA&index=20

https://www.youtube.com/watch?v=CHEOETcy_Nk&list=OLAK5uy_1K7OI17nidh4hgWFWdwkx98K50Ie7f7rA&index=21